

Nyní, kdy nemáme nic společného se starou justicí, s pozitivním právem historickým, s tresty, s vynutitelností, kdy tyto pojmy a tato sudidla leží hluboko pod námi, — nyní nepřekáží nic, abychom nezjednávali nové pravé spravedlnosti místa v životě národním, abychom ji neprobojovali a neuskutečňovali.

Naopak: nyní máme přímo povinnost toho.

Jistě i mezi plniteli starých pozitivních zákonů rakouských bylo nejedno jemnější vědomí, které tušilo, že tyto pozitivní zákony jsou útliskem a překážkou pravé nové spravedlnosti lidské a tvůrčí, a jež cítí se poskvřené tím, že jim přisluhovalo; jež cítí to jako vinu a touží odčinit ji.

Nuže: nyní, kdy jsme si vytříbili základní pojmy a kriteria, kdy jsme správně pojali novou tvůrčí spravedlnost, kdy jsme si uvědomili myšlenkový dosah i závaznost tohoto slova, nyní můžeme, ano musíme přistoupiti k uskutečňování očisty. V tom má pravdu pan Jaroš, že proveditelnost nebo neproveditelnost tam, kde jde o kořeny všeho pravého života národního, jest cosi lhostejného. Nás nezajímá nyní, co můžeme nebo nemůžeme, nýbrž jen to, co *musíme*, ač nemáme-li zahynout. Mravní bidě dneška není dna; nové zločiny vrší se na staré a liší se od nich jen tím, že jsou podlejší a zbabělejší.

Navrhuji tedy:

Budiž sestaven v nejbližší době *první* tribunál k odčinění zla válečného z mužů těch vlastností, jak je určil p. Jaroš, spíše z mužů myslitelů, filosofů, básníků (třebas nenapsali ani řádky) než z právníků profesionálů. (I v tom se shodují s p. Jarošem.)

A před tímto tribunálem budiž dovoleno každému *žalovati na sebe pro viny, jichž se dopustil za války na svých bratřích a sestrách.*

Přirozeně obrátí se na tento soud nejprve lidé jemného svědomí, snad někdy hypochondři mravní, lidé svědomí vrtošivého nebo rozkolísaného, ale také velmi často lidé svědomí opravdu obtíženého a provinilého. Těm ovšem prokáže náš nový mravní soud velkou službu, že jim dá *návod mravní tvorby, že je zasvětil do činnosti lásky, do díla sebeobrody*, jehož příklady uvedl p. Jaroš; že je vyrve z mravních mrákot, nejistot, trýzně, zmatku, utrpení.

Později — za rok, za dva nebo za tři roky —, až se tato instituce vžije, až se zakoření v národním životě, až prokáže řadě lidí službu záchrannou, až očistí a upevní několik set nebo tisíc svědomí, až stane se uznávanou silou národního zdraví, *pozve si* takový tribunál nové spravedlnosti toho nebo onoho válečného kořistníka, udavače, lichváře, podvodníka, vraha nebo jiného podlice, jehož mu jmenovala jeho oběť, a *uveřejní toto své pozvání.*

Nedostaví-li se pozvaný k rozhovoru, odmítne-li, uveřejní tribunál jeho odmítnutí.

Tím podepsal obviněný nad sebou mravní ortel; tou chvílí započne se jeho *mravní osamocování*, které se bude šířiti a šířiti, jak poroste blahotvorná činnost nového soudnictví; vylučovati bude provinilce ze společné tvorby s mravním přesvědčením *nyní* celý národ, pokud zažil a přímo, ať nepřímo dobrodini nového tribunálu...

Ať jen odvrhne si takový kořistník svůj krvavý lup, své nakradené miliony, svůj hyení podíl z války do svého doupěte; nechte jej, ať klidně z něj tyje a tráví. Přijde den, kdy dotráví a dotyje a kdy pochopí, že jest k životu třeba ještě něčeho

jiného než krvavých cárů masných. A tehdy odpoví mu všeobecný odpor, všeobecný úžas a děs; tenkrát odvrátí se všichni ošklivostí od něho. A pak porozumí, že jest vyvržen na poušť a že živořil na ní bledně již od první vteřiny svého prvního zločinu.

Tato instituce nové pravé spravedlnosti měla by, mohla by míti pro národ důležitost nejvyšší. Mohla by vykonati více dobra než celé Národní shromáždění, než všechny ústavy parlamentní, než university i cirkve. Podnět p. Jarošův zaslouží si nekonečně více pozornosti než plané nedomyšlené lžibásnické spory o prapor rudý a červenobílý, než surové invektivy lžoby a záští, než všechna ostatní prázdňá gesta, kreslená do vzduchu pro potlesk ať parteru, ať galerie, než všechnen jalový stranický tlach ministerský, novinářský a žel i lžibásnický, kterým se dusíme.

Nesmírné, nedomyšlitelné možnosti pravé životné tvorby otevírají se před tebou.

Leč ovšem: proměnití tento podnět v tělo a krev, uskutečnění jej, včlenění jej v národní tělo jest nad všechnen pomysl nesnadné.

Ale právě proto: musí se začít, a začít co nejdříve.

Spisovatelstvo a národ

Spisovatelé, slyším, konají pilné porady, jak pomoci národu a státu v dnešní zlé době, jaké slovo *ohnové* říci mu, aby sežehlo v něm všechno zlo, všechnu mravní plíseň a nalilo nových sil do žil; slovo, které by *tvorilo dějiny*, stálo jako mezník na rozhraní času, jako opravdu stanul na něm májový list k českému poselstvu z r. 1917. Zla vidí — a nemusí právě ze široka rozevíratí oči — český spisovatel tolik ve veřejném životě českém a tolik žije v něm dobré vůle odpomoci mu! Čtete jen anketu Zvonu. Kolik tu dobře míněných rad, kolik tu vášnivých výronů kazatelských i karatelských proti sobectví, malodušnosti, chamtivosti, nemravnosti, zlobě a zvrhlosti doby. Buďte ušlechtilí, buďte pravdiví, buďte snášliví — tak zní to ve všech tóninách, v *dur* i *moll* ze stránek Zvonu.

Bojím se jen, že všechny tyto výstrahy, všechny tyto exhorty, opakují, co nejlépe a nejopravdověji minulé, nebudou míti valného výsledku praktického. Jest mně toho stejně líto jako jejich pisatelům, ale všechna ta lítost nezmění asi nic na běhu skutečnosti, který jest tvrdý a strašlivý, — ale v němž přece přes všechno *clitím jakýsi smysl, jakousi logiku, jež tápe a zápasí o výraz.* A myslím, že nejsem v tom sám: neboť nebýt toho, nemohli bychom žít. V čirém chaosu, v čiré beztvorosti a nesmyslné nerozumovosti není možno žít!

Bojím se tedy nejprve, že není možno opakovati květen 1917 — jako není možno opakovati nic opravdu velkého na zeměkouli. Neboť velikost a opakování se prostě políčkují.

Neklamme se: co promluvílo v květnu 1917, nebylo jen žijící spisovatelstvo české — to bylo víc, mnohem víc: i všechno *mrtnvé buditelské spisovatelstvo s ním*. Spisovatel jako *typus* — mravní strážce, křisitel, obroditel svého národa —, to promluvílo, a promluvílo tak silně jen proto, že se *kladlo již do hrobu*. Tak důrazně, tak důsačně mluvívají jen lidé těsně před smrtí. Dokončovala se stará epocha, začíná se nová. Co promluvílo v májovém listě, byl starý typ spisovatele českého — co řekl, by

odkaz minulosti, nejlepší odkaz minulosti, ale přece jen—minulosti. Byla to výstraha od slabosti povahové, od nevěry ve vlastní sílu, od bezkarakterného smlouvání se s úhlavním nepřítelem. Výstraha správná, ale přece jen — výstraha. A nám jest dnes třeba něčeho jiného: *nové metody životní, nového návodu k novému životu*. Tedy něčeho mnohem, mnohem kladnějšího, ale také mnohem nesnadnějšího.

Končilo se staré období a začínalo se nové. Řeknu zpráva svou myšlenku bez uhýbání: jest mé přesvědčení, že starý český typ spisovatelský nehodí se do nové doby. Tím nesnižují starého typu; byl a jest účtyhodný. Ale jak byl odvrácen valnou většinou do minulosti, jak viděl schematicky a v jakési paušální sumárnosti přítomnost, nestačí nám dnes již prostě. Viděl národ jako celek — dnes jest však národ rozbourané moře protilehlých zájmů, idejí, názorů, potřeb. Co pomůže tu výzva ke svornosti, k celkové harmonii, k podřizování a obmezování stranictví? Nic. Zůstane uslechtilým posunem nakresleným do prázdna, ne plodným posunem rozséváče, nýbrž neplodnou divadelností.

Přichází nová doba a ta žádá si i *nového typu spisovatelova*. Tento nový básník, nový umělec musí býti, abych řekl nejstručněji svou myšlenku, *lékařem přítomnosti a věštcem budoucnosti*, jako starý byl knězem minulosti. Opakují: zároveň lékařem přítomnosti i věštcem budoucnosti — obojí souvisí mi spolu k nerozdělení. Jde nová doba a jde proto, že nové myšlenky a největší z nich — myšlenka sociální spravedlnosti — musí býti *probojovány*. Probojovány, píší, neboť jinak by nebylo třeba nové doby. Na *pouhé proděbatování* stačila by úplně stará; a ona tento svůj úkol také *opatřila* k úplné spokojenosti. Ale sociální spravedlnost jest něco, co se musí konečně *uskutečňovati, vtělovati v život*, a to není možné bez boje. *Proto i na poli tvorby musí se změnit metoda*. Místo vyvolavatelů minulosti, místo pouhých trpných kreslířů přítomnosti musí přijít tvůrce budoucnosti, básníci, kteří ve svých dílech předejmou ji a uskuteční ji. Neboť takový byl vždycky vlastní úkol velikých, opravdových tvůrců: *předjímati* budoucnost. Týčili ve svých dílech nové typy lidské, nové vzory lidství, a mládež, která šla za nimi, tyto jejich t. zv. básnické fikce, básnické vidiny překládala do života, vtělovala v život. *Žila* již podle nich, napodobila je, promítala je ve skutečnost, v tělo a v krev. To jest vlastní veliký úkol básníka tvůrce: taktó hněte do slova a do písmene skutečnost, dává ji nové tvary, dobývá z ní nového životního i sociálního útvaru, nového životního stylu.

Probojovávejte, přátelé, tuto novou sociální spravedlnost ne slovem řečnickým nebo novinářským, nýbrž *plastickou tvorbou*. Vztyčte ve svých dílech nové lidi, kteří pro ni trpí, žijí, umírají. Vyvolejte zástupy rozvlněné její přítomností, zmitané její mukou, zástupy zmučené a pošílené křečí rodičskou, neboť chtějí porodit nového Boha. Neboť přišla doba, kdy Bůh bude se projevovali jimi, jako se dříve projevoval jednotlivci. Předejměte ve svých dílech tuto novou skutečnost životní, dejte slovo tomu, co zmitá se dosud nevysloveno, koktáno, blekotáno na beztvarych rtech tohoto nového nositele historické tvorby! Slovem: *tvoríte, tvoríte* ve vlastním hlubokém a odvčém smyslu tohoto slova! Tím spolupracujete již přímo na budoucnosti, spoluvytváříte ji, spolurodíte ji.

Povšechné výzvy, povšechné řečování o svornosti, uslechtilosti, pracovitosti, národním celku atd. dnes již nepomáhají; a budou pomáhati stále méně a méně.

Ve zlých dobách pomáhá jen jedno: *tvorba nových dob lepších*. Jen to a nic jiného přenáší přes zlobu a malost dneška.

Spisovatelé mohou tedy napsati a podepsati k národu novou výzvu. Nepochybují o tom, že bude rozumná, čestná, uslechtilá a moudrá. Nepochybují o tom, že ji statisíce lidí přečte, že několik tisíc lidí se nad ni zamyslí, několika sty že zachvěje a vzruší je a snad několik desítek i polepší a obrátí. Nebude tedy bez užitku a neprojde beze stop. *Ale do běhu přístích dějů a událostí nezasáhne*.

Zato však může býti toto datum historické, jsou-li mezi podepisovateli jeden nebo dva duchové tvůrci, kteří nesou ve své hrudi toto nové dílo *skutečně tvorby básnické životné*, a vrhnou-li je do roka, do dvou let jako kvas nové životné praxe mezi zástupy. Neboť není pochyby, ujmě se mezi nimi a vzroste ve strom života ze semene hořčičného. Bude spolupracovati — a podstatně — na rodící se nové myšlence sociální. Jeho básník bude jejím *spoluvůrcem* v pravém, vlastním smyslu slova.

Praha velkoměstem

Praha před válkou nebyla velkoměstem: byla snad *veliké město* — nebo spíše veliká ves —, ale ne velkoměsto. Neboť není velkoměsta, míním živého moderního velkoměsta, bez stylového společenského života; a tohoto vyššího života společenského, ne pouhých svačin a dýchánek, ne pouhých soukromých oficin klepařských, jimž se přezdívalo salonů, v Praze nebylo.

Zdalo se mně vždycky před válkou světovou, že Praha má všechny nevýhody velkoměsta v míře vrchovaté, a víc než vrchovaté — dýmu, kouře, špatného vzduchu —, ale velmi, velmi málo výhod od zahradního města, cottagových čtvrtí, *boarding schools*, až do uměleckých galerií a výstav, přednášek a divadel. Určitého vybraného zboží první jakosti jsi na příklad v Praze nedostal; musil jsi, stál-li jsi o ně, objednat si je z ciziny; zato dusil jsi se v těžkém, otráveném, sazovitém vzduchu více než v Londýně nebo v Paříži. A morální ovzduší odpovídalo fyzickému: duch Prahy byl prostě *maloměstský*, baráčnícký, malicherně klepařský, tlachavě bezduchý a nemyslivý až do kocourkovství.

Nyní doufejme bude jinak. Praha stala se sídelním městem presidenta Masaryka; a pokud on bude zde sídlit, politika evropská bude se točiti kolem Prahy jako kolem jednoho svého ohniska. Přijdou a přicházejí již cizinci — pravda, že z počátku ne vždy první jakosti, — ale časem se to zlepší. A s nimi opravdovější čestnější duch, který bude přirozeným spojencem těch dobrých a uslechtilých zárodků, které byly a v ústraní žily již v Praze staré a předválečné.

Ale v jednom strašném smyslu stala se Praha velkoměstem *již za války*: míním ve smyslu *pravé velkoměstské bídě a neřesti*. V staré, předválečné Praze byly ovšem také — ale jaksi sousedské, krotké a jako výjimka.

Přímou hladem se v ní neumíralo, v brlozích a doupatech, na shnilé podlaze živořili a umírali lidé přece jen zřídka. Ale za války stal se z výjimky *typus*: za války poznala chudina pražská nejstrašnější bídu, přímý hlad a smrt hladem. Za války poznala Praha všechny nejstrašnější stíny velkoměsta — ledové stíny smrti, neřesti a zoufalství —, dříve než okusila jeho výsluní. Opravdová velkoměstská bída — bída chudiny pařížské nebo londýnské nebo veleměst amerických — jest totiž cosi strašného, co si dovede těžko představití člověk, který ji neprošel. Jest možno postaviti